

СТВОРЕННЯ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОЛІТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В МЕЖАХ ЦІЛІСНОЇ ПОЛІТИКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

В статті здійснено системне дослідження політичної сфери національної безпеки України. Подано концептуальні засади політичної безпеки як цілісної системи політичних інтересів особи, суспільства, держави. Обґрунтовано головні напрями та складові політичної безпеки, запропоновано нову структуру та основні принципи функціонування системи забезпечення політичної безпеки держави.

Ключові слова: політична безпека, державна політика, система забезпечення політичної безпеки, стратегії політичної безпеки, Концепція політичної безпеки, політичні інтереси.

В статье осуществлено системное исследование политической сферы национальной безопасности Украины. Поданы концептуальные принципы политической безопасности как целостной системы политических интересов лица, общества, государства. Обоснованы главные направления и составляющие политической безопасности, предложена новая структура и основные принципы функционирования системы обеспечения политической безопасности государства.

Ключевые слова: политическая безопасность, государственная политика, система обеспечения политической безопасности, стратегии политической безопасности, Концепция политической безопасности, политические интересы.

System research of political sphere of national safety of Ukraine is carried out in the article. Conceptual principles of political safety are given as an integral system of political interests of person, society, state. Grounded main directions and constituents of political safety, a new structure and basic principles of functioning of the system of providing of political safety of the state is offered.

Key words: political safety, public policy, system of providing of political safety, strategy of political safety, Conception of political safety, political interests.

Аналіз стану політичної безпеки України свідчить, що процес загострення негативних впливів на пріоритетні національні інтереси у політичній сфері триває. Комплексна дія цих негативних чинників суттєво впливає на рівень реалізації національних інтересів, стан національної безпеки країни в цілому. Водночас спостерігається недостатня обізнаність частини політичної еліти та політичного керівництва з системою національних інтересів, у тому числі і в політичній сфері, та недостатня переконаність у необхідності її забезпечення. Втім підвалини цілісної системи національної безпеки України лише закладаються – в концептуальному, законодавчому та організаційному аспектах.

Очевидно, назріла потреба вдосконалення державної політики, яка б дала змогу розробити

ефективніші механізми стабілізації державних та політичних процесів, реалізації соціально-політичних прав та інтересів громадян України. Має впроваджуватися комплексний механізм виявлення загроз національним інтересам у політичній сфері, розробки та вжиття відповідних заходів з метою їх нейтралізації, координування зусиль державних та недержавних інституцій щодо їх усунення.

Означені функції повинна виконувати система забезпечення політичної безпеки України, яка буде органічною складовою цілісної системи національної безпеки України. При цьому розробка та затвердження стратегічних напрямів забезпечення політичної безпеки є функцією найвищого політичного керівництва держави. Тільки на такому рівні з урахуванням усіх реалій зовнішньої і внутрішньої політичної

ситуації можуть бути сформульовані основні цілі, завдання, напрями, форми і способи забезпечення політичної безпеки. Тактичні ж питання цієї діяльності потребують постійної корекції залежно від факторів та умов, що впливають і на пріоритетність національних інтересів у галузі політичної безпеки, і на зміни параметрів зовнішніх та внутрішніх негативних чинників. Складність суспільно-політичного життя зумовлює необхідність застосування різноманітних, тактичних прийомів – форм, способів та засобів нейтралізації загроз політичній безпеці України. До забезпечення безпеки можуть залучатися як державні органи – окремі або у всій сукупності, так і недержавні організації та установи.

Основним суб'єктом системи забезпечення політичної безпеки має бути держава, яка виконує функції у цій сфері через органи законодавчої, виконавчої та судової влади. Тому політична безпека має базуватися передусім на сильній триєдиній державній владі. Вона повинна керуватися науково визначеними для сучасних умов пріоритетними національними інтересами України у політичній сфері, всебічно оціненим переліком загроз цим інтересам. Функціонування системи забезпечення політичної безпеки мають підтримувати досконалі інформаційно-методологічні технології прийняття рішень. Нарешті, здійснення цих рішень буде ефективним, якщо воно спиратиметься на виконавчі структури з раціональним розподілом та координацією їхніх дій.

Це дасть змогу відпрацювати та ефективно реалізовувати визначену державну політику, забезпечувати захист інтересів людини (її соціально-політичних прав та свобод), суспільства (виявлення та реалізацію інтересів різних суспільних груп, досягнення суспільної стабільності та громадської злагоди), держави (суверенітет і територіальну цілісність, конституційний лад, ефективне функціонування державного механізму).

Основними вимогами до функціонування системи забезпечення політичної безпеки мають бути:

- відповідність принципам забезпечення політичної безпеки;
- спрямованість на захист інтересів населення України – як груп, так і окремих осіб;
- законність функціонування системи;
- керованість системи;
- ефективність і сталість функціонування.

На створенні такої системи як органічної складової системи національної безпеки необхідно зосередити зусилля усіх гілок влади, виконавчих структур, експертів. Забезпечення політичної безпеки потребує розробки та реалізації Концепції політичної безпеки України. Цей документ повинен відповідати національним інтересам України, стати стратегічним орієнтиром на 10-20 років та закласти підвалини безпеки розвитку національної внутрішньої та зовнішньої політики.

Стратегія забезпечення політичної безпеки України має базуватися на:

- системному підході до аналізу динаміки еволюції стану суспільства та політичних процесів, що відбуваються у ньому;

- багатоваріантності параметрів аналізу;
- багатоваріантності прогнозів суспільно-політичного розвитку держави та суспільства. Переваги такого підходу полягають у можливості:
  - об'єктивної оцінки наявної ситуації та динаміки її еволюції з огляду на потреби у забезпеченні цілісності, стабільності та ефективності функціонування українського суспільства як системи з власними внутрішніми особливостями та як структурного компонента світової суспільної та політичної системи;
  - побудови всебічно обґрунтованих аналітичних моделей, здатних враховувати багатоваріантність впливів зовнішніх і внутрішніх чинників суспільно-політичного розвитку та підтримувати високий рівень достовірності прогнозу;
  - корекції стратегії залежно від розвитку подій за тим чи іншим варіантом, що дає змогу уникати екстрених політичних рішень, недостатньо обґрунтованих та спрогнозованих стосовно своїх наслідків;
  - розробки стратегії політичної безпеки України на ґрунті відповідності виключно національним інтересам України.

У Концепції політичної безпеки України слід визначити сутність політичної безпеки, систему національних інтересів у даній сфері, систему критеріїв та індикаторів політичної безпеки, систему загроз політичній безпеці, передбачити створення аналітичної моделі стану та прогнозу політичної безпеки України, розробити механізм забезпечення політичної безпеки та запропонувати шляхи його практичної реалізації.

Концепція політичної безпеки України має бути органічною складовою загальнодержавної Концепції національної безпеки. На основі Концепції політичної безпеки необхідно розробити і прийняти відповідні законодавчі акти, що мають стати індикатором ефективності внутрішньо- та зовнішньополітичних рішень владних структур різних рівнів, а також правовим та моральним регулятором політичної поведінки усіх суб'єктів політичної діяльності в Україні. Очевидно, попередні політичні рішення та законодавчі акти мають узгоджуватися з положеннями цієї Концепції. Засобом реалізації Концепції має стати виконання Програми першочергових та перспективних заходів щодо забезпечення політичної безпеки. Програма повинна базуватися на ґрунтовному аналізі національних інтересів та загроз політичній безпеці. Результатом реалізації Концепції та Програми має стати створення цілісної загальнонаціональної системи політичної безпеки України [5].

Доцільно в Апараті Ради національної безпеки і оборони України створити відповідний підрозділ з питань політичної безпеки, на який покласти такі функції:

- розробка основних напрямів стратегії та проектів програм забезпечення політичної безпеки України;
- розробка пропозицій щодо вдосконалення системи політичної безпеки України;
- підготовка рекомендацій Президентові для прийняття рішень у галузі забезпечення політичної безпеки громадян, суспільства та держави;

- здійснення моніторингу процесів у галузі політичної безпеки України;
- прогноз наслідків реалізації рішень державних органів з питань внутрішньої та зовнішньої політики у галузі політичної безпеки;
- розробка рекомендацій щодо запобігання виникненню надзвичайних ситуацій у політичній сфері [3].

Вимоги до системи. Одним з головних питань, що виникають під час створення таких складних організаційних систем, є розробка та реалізація основних вимог до функціонування їх згідно з Конституцією України.

Особливого значення набуває вимога до керованості запропонованою системою. Це пов'язано зі складністю та важливістю завдань системи, необхідністю постійного контролю за їх виконанням, а також з тим, що структура системи є багаторівневою, хоча сама є підсистемою системи національної безпеки.

Невід'ємними властивостями складної системи мають бути також **ефективність і сталість функціонування**. Лише за умови дотримання вимог ефективності та сталості система забезпечення політичної безпеки дасть змогу своєчасно виявляти загрози політичним інтересам України, розробляти й реалізовувати ефективні методи протидії негативним чинникам у сфері суспільно-політичного життя країни з використанням наявних ресурсів, необхідних сил і засобів за умов, що постійно змінюються.

Важливою вимогою до системи забезпечення політичної безпеки України повинна стати спрямованість на захист інтересів її громадян. Забезпечення гідних соціальних умов існування та розвитку людини, всебічне виявлення та реалізація її прав і свобод, забезпечення суспільної стабільності та громадської злагоди є і завжди будуть запорукою стабільності та динамічного розвитку як суспільства, так і держави в Україні.

Однією з головних вимог до системи забезпечення політичної безпеки (пріоритетною за своєю вагомістю) є легітимність та законність функціонування. Істотного значення набуває відповідна законодавча база, яка створює єдине правове поле для вирішення питань політичної безпеки, сприяє впорядкуванню політичних інтересів держави, громадських інституцій та особистостей, а також перетворення їх на гармонійну загальнонаціональну систему інтересів. Усі без винятку дії та заходи щодо захисту та реалізації національних інтересів України у політичній сфері мають підтверджувати свою легітимність та законність, спираючись на **чинне законодавство України**, насамперед на **законодавство з питань національної безпеки**. Великого значення набуває можливість **контролю громадськості** за діями системи забезпечення політичної безпеки. Ця можливість, характерна для демократичного, стабільного суспільства, сама по собі є ознакою і водночас чинником політичної безпеки [6].

Правові умови створення системи. Легітимність функціонування Ради національної безпеки і оборони України як координаційного органу з питань

національної безпеки дає змогу створити відповідну нормативно-правову базу забезпечення політичної безпеки.

Така нормативно-правова база повинна виконувати насамперед такі основні функції:

- регулювати взаємовідносини між суб'єктами забезпечення політичної безпеки (людина, суспільство, держава), визначати їх права, обов'язки та відповідальність;
- забезпечувати та координувати дії суб'єктів політичної безпеки;
- встановлювати порядок застосування засобів забезпечення політичної безпеки.

Нормативно-правову базу з проблем політичної безпеки доцільно створювати в контексті існуючої нормативної бази національної безпеки в цілому. Конституція України, Концепція національної безпеки України створили необхідне правове поле для Концепції політичної безпеки України та відповідних заходів її реалізації. Цей документ повинен:

- враховувати основні положення міжнародних угод, які прийняті Україною і стосуються її безпеки як політичного утворення;
- визначати стратегію та основні принципи забезпечення політичної безпеки в Україні як складової національної безпеки.

На другому рівні мають бути конституційні закони, де визначатимуться такі важливі складові забезпечення політичної безпеки, як принципи формування, побудови та діяльності владних структур усіх гілок влади.

В ієрархії нормативної бази системи політичної безпеки особливе місце саме на організаційно-управлінському рівні посідають Укази та Розпорядження Президента України, акти (постанови, декрети) Кабінету Міністрів України. Вони є підзаконними і повинні видаватися з метою конкретизації та підвищення якості вирішення питань політичної безпеки. Міністерства й відомства у межах своєї компетенції та відповідальності на основі чинного законодавства з питань національної безпеки та безпеки в політичній сфері, а також згідно з рішеннями Президента України, Кабінету Міністрів України мають розробляти відомчі накази, інструкції, положення, спрямовані на реалізацію життєво важливих політичних інтересів людини, суспільства, держави.

Важлива роль у системі законодавства України з питань національної безпеки належить актам нормативного та директивного характеру місцевих органів влади щодо питань забезпечення політичної безпеки осіб, громадських осередків, загальнодержавних інтересів на регіональному та місцевому рівнях. Це стосується, наприклад, забезпечення та захисту політичних, національних, культурних, релігійних прав і свобод, підтримання легального режиму політичної діяльності, мінімізації суспільних конфліктів на місцях, дотримання громадського порядку тощо.

Таким чином, забезпечення політичної безпеки є обов'язковою умовою незалежності держави, розвитку процесів державотворення та розвитку

ефективної системи державного управління, розвитку та зміцнення системи політичних інститутів, розвитку громадянського суспільства, політичної та суспільної стабільності. Створення цілісної системи політичної безпеки України – як у плані нейтралізації діючих

загроз, так і превентивних заходів щодо загроз потенційних – є суспільна важливим завданням, виконання якого покладається насамперед на державні органи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Данильян О. Національна безпека України: структура та напрямки реалізації. – К., 1998.
2. Косевцов В. Національна безпека України: проблеми та шляхи реалізації, пріоритетність національних інтересів. – К.: НІСД, 1996. – 77 с.
3. Концепція національної безпеки України: Схвалена Постановою Верховної Ради України від 16.01.1997 р. № 3/97-ВР. – К., 1997. – 24 с.
4. Національна безпека України: 1994-1996 рр.: Наукова доповідь НІСД. – К.: НІСД, 1996. – 200 с.
5. Тертий В. Пошуки і шляхи роз'язання політичної безпеки // Безпека життєдіяльності. – 2009. – № 1. – С. 27-29.
6. Циганов І. Політична безпека і безпечна політика. Складові, ознаки, стан, тенденції. – К., 2006.

Рецензенти: Євтушенко О.Н., к.політ.н., доцент;
Громадська Н.А., к.політ.н., в.о. доцента

© Кравчук О.Ю., 2010

Стаття надійшла до редколегії 08.04.2010 р.